

Ковальчук В.Ю. МОДЕРНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОКРАТИЧНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Беззаперечно, що будь-яка система освіти базується на визначеній і загально сприйнятній системі цінностей, що переважає у відповідному соціумі. Похідним від цієї системи цінностей є вибір стратегії розвитку сучасної освіти, що власне переживаємо й ми в Україні. На характер цього вибору накладає відбиток розвиток сучасного науково-технічного прогресу, “перехід людства від індустріальної до інформаційної цивілізації” [4, с. 3]. Відбувається, по суті, глобальна інформаційна революція – з одного боку, з іншого – очевидна дисгармонія між матеріальним і духовним буттям. Ця суперечність виявляє, що універсалізація умов життя далеко не завжди сприяє поглибленню людської сутності. Неоднозначними у цих умовах виявляються і процеси демократизації, що, на думку фахівців-політиків, повсякчас поглиблюються.

За таких умов перед вітчизняною педагогічною освітою постає проблема вироблення моделі, яка б адекватно відповідала сучасному науково-технічному поступу, що детермінує її стан, напрямок і темпи розвитку. Виробленню моделі модернізації педагогічної освіти певним чином сприяли дослідження В. П. Андрушенка, О.С. Анісімова, І. А. Зязюна, В. Г. Кременя, В. О. Кудіна та ін. Так, І. А. Зязюн стверджував, що у ринкових умовах працівникам освіти і керівникам необхідно “сфокусувати свої зусилля, вони повинні усвідомити існування альтернативних можливостей, а також врахувати суперечність між необхідністю, з одного боку, надати кожній людині повну свободу, а з другого, – зробити так, щоб вона бажала робити те, що необхідне суспільству. Рівень прогресу, якого можна досягти без примусу, залежить від розуміння двох вихідних положень. Перше полягає в тому, що демократичні ідеї слід розвивати кожному новому поколінню, використовуючи для цього систему освіти. Друге – має існувати зв’язок між прогресивними змінами в суспільстві і філософією реформи системи освіти” [6, с. 9].

Зважаючи на актуальність проблеми модернізації педагогічної освіти, на існуючий тут рівень досліджень, на розбіжність поглядів дослідників на сутність і перспективи вирішення проблеми, мету свого доробку вбачаємо в уточненні в контексті проблеми модернізації педагогічної освіти, по –перше, власне змісту предмету педагогіки; по –друге, сутності і категоріального змісту поняття модернізація, що дозволить певним чином узгодити позицію автора щодо змісту існуючих з цієї проблеми досліджень.

Варто зауважити, що терміном “педагогіка” позначають дві сфери людської діяльності, спрямовані на розвиток людини, – педагогічну науку і педагогічну практику. Закономірності педагогічної науки і практики взаємопов’язані та взаємозумовлені, але водночас принципово різні: перші стосуються вивчення педагогічних процесів, другі – їх технологій. Усі вони дійсно слугують удосконаленню свого предмета тільки тоді, коли взаємодоповнюються, тобто поєднують ідею та її реалізацію.

Предметом педагогіки є процес спрямованого розвитку і формування особистості в умовах її виховання, навчання, самовдосконалення. Наша вихідна позиція полягає у тому, що ми аналізуємо педагогічну освіту як інструментарій, а особистість у її новому вимірі розглядаємо як продукт педагогічної освіти і критерій її конкурентоспроможності на вітчизняному та європейському ринках освітянських послуг. Особливості функціонування цього ринку сьогодні визначаються необхідністю задовольнити потреби подальшого інтенсивного розвитку інформаційно-технічних систем.

Тут доречно зробити одне методологічне зауваження стосовно того, що реформу педагогічної освіти ми повинні розглядати через призму саме категорії “модернізація”. Це означає, що поняття “трансформація” та “модифікація” не можуть бути використані як синоніми, оскільки термін “трансформація” несе в собі будь –яку зміну, перетворення предмета дослідження, а “модифікація” віддзеркалює тільки поверхові зміни у предметі дослідження, тобто поява нових ознак без змін сутності явища. Зокрема модернізація освіти означає відповідність освітнього процесу певним вимогам сьогодення і прийдешнього. Якщо в науковому дослідженні йдеться саме про таку смислову точку відліку, то концепт “модернізм” буде якраз на часі; якщо ж ми вкладаємо ширше значення, – зокрема підвищення інтегралу освітньої ефективності, – то вживання терміну “модернізм” буде також безпідставним.

Отже, застосування терміну “модернізація” вимагає від нас переосмислення стану педагогічної освіти крізь призму кардинального оновлення змісту освіти, форм прояву та механізмів функціонування у суспільстві, що в умовах української реальності трансформується у некерованому режимі на рівень інформаційного типу розвитку.

Звичайно, більшість дослідників виходить з того, що модернізація в буквальному розумінні означає “осучаснення” професійної підготовки вчителя, тобто на рівні сучасних надбань найновішої педагогічної теорії, вітчизняного та світового досвіду. Але тут не все так просто, як здається на перший погляд. Справа полягає в тому, що будь-яка концепція модернізації, на думку авторів енциклопедії “Постмодернізм”, – це “один із змістовних аспектів концепції індустріалізації, а саме – теоретична модель семантичних та аксіологічних трансформацій свідомості та культури у контексті становлення індустріального суспільства” [7, с. 475].

Слушною видається ідея, що аналіз педагогічної теорії через семантичний фільтр “модернізація” – це пошук інновацій, що лежать у руслі індустріальної фази розвитку світового співтовариства. Адже для інформаційної фази розвитку треба ще знайти адекватний фільтр, і тільки тоді буде можливо дослідити педагогічну освіту у вимірі інформаційного суспільства, а відповідно – й запропонувати більш кардинальні зміни у педагогічній галузі і спрогнозувати більш вагомий результат, – а саме фундаментальні особливості і риси, якими можна було б визначити особистість, якої потребує нове ХХІ століття.

Нарешті, ще одне зауваження. Воно торкається визначення глибини дослідження модернізації педагогічної освіти в Україні і полягає в тому, як ми оцінюємо необхідність розбудови педагогічної теорії та практики. У цих умовах на хронічне відставання національної системи освіти від потреб соціального розвитку постійно в останні роки вказують як керівники освітянської галузі, так і провідні її фахівці. При цьому досягнуто розуміння того, що в нових умовах повинна відбутися кардинальна зміна пріоритетів в освітянській діяльності. “Освіта в Україні як демократичній державі повинна орієнтуватися насамперед не на потреби господарчі, а на потреби людські, враховуючи у такий спосіб і проблеми господарчі”, – підкреслює І. А. Зязюн [2, с. 20]. Це цілком відповідає тому, що він висловив в іншій своїй роботі, у якій зазначав: “Смисл і ціль освіти – людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонізація її відносин з собою та іншими людьми, зі світом. ...Система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості і в ідеалі її призначення – щастя людини” [3, с. 12–13].

Принципово проблемне поле модернізації педагогічної освіти можна розглядати на трьох рівнях. Перший з них пов’язаний з тим, що ми оцінюємо потребу модернізації, як **актуальне питання**, вирішення якого неможливо уникнути. Інша справа, коли необхідність реформування педагогічної освіти намагаються віднести до **рівня задач**, що сформувались під тиском суперечностей суспільного розвитку на минулому етапі. Це вже другий рівень. У такому випадку ми маємо у своєму розпорядженні засоби модернізації педагогічної галузі, і справа полягає у тому, щоб створити ефективний механізм модернізації. Саме на цьому рівні усвідомлення необхідності та відповідності наявних механізмів модернізації педагогічної теорії та практики знаходяться, на нашу думку, більшість керівників фахівців освітянської галузі країни.

Є ще одне суттєве обмеження аналізу феномена педагогічної освіти крізь призму фільтру “модернізація”. Воно полягає в тому, що його приналежність до індустріальної цивілізації спрямовує наше дослідження педагогічної освіти до тих моментів, які генетично зумовлюються наявними виробничими силами техногенного суспільства. Фактично ми повинні аналізувати педагогічні технології, що використовуються сьогодні для підготовки фахівців, зайнятих у сфері сучасного матеріального та духовного виробництва.

Автор статті виходить з того, що модернізація педагогічної освіти – це **суспільна проблема**, що сформувалась у ході міжцивілізаційного зсуву. Для її аналізу є сенс використати алгоритм, що запропонований колективом дослідників теоретико-методологічних проблем сучасної вищої школи [1, с. 109–183]. Ми вважаємо, що сучасна криза вимагає докорінної модернізації педагогічної освіти, бо змінюється підстава освітянського процесу. Це третій рівень аналізу.

При цьому наголосимо, що визначення модернізації педагогічної освіти як соціальної проблеми принципово відрізняється від визначення соціального завдання. Різниця полягає у тому, що для вирішення проблеми ще не має засобів, і цим вона якісно відрізняється від завдання, для вирішення якого завжди є засоби. “Саме завдання, – писав К.Маркс, – виникає лише тоді, коли матеріальні умови його вирішення уже є в наявності, або, у крайньому разі, знаходяться у процесі становлення” [5, с. 7].

Отже, перш ніж розпочати пошуки шляхів кардинального оновлення теорії педагогічної освіти на сучасному етапі, треба проаналізувати **світоглядні, ідеологічні та методологічні підстави** цього процесу, а тільки потім приступити до видозміни педагогічної освіти. Усвідомлення необхідності видозміни діючої в країні педагогічної освіти як соціальної проблеми потребує комплексного підходу для її вирішення.

Не можна не звернути увагу на те, що постійне збільшення матеріальних витрат на утримання старої педагогічної системи веде до того, що хвороба не виліковується, а заганається всередину. При цьому механізми, що сформувались, потребують усе більше і більше грошей. Тут є прямиї сенс скерувати гроші на наукове дослідження та створення механізму вирішення даної проблеми, а не на підтримку функціонування хворої системи.

Цей момент визрівання протиріччя характеризується в науковій літературі як виникнення комплексу явищ, що впливають на формування та вирішення проблеми.

Проблема модернізації педагогічної освіти має стадії своєї зрілості: *відмінність – протилежність – конфлікт*. У ході розвитку протиріччя одна форма єдності протилежностей змінюється іншою. Кожна нова єдність протилежностей має певну своєрідність, від якої залежить специфіка проблеми, що виникає. Це означає, що характер педагогічної проблеми, що зароджується, залежить від характеру єдності протилежностей, що створюють її зміст.

Незважаючи на те що існує достатня кількість досліджень філософсько-методологічного характеру, все ж залишається багато незгодженостей, категоріальна невизначеність у висвітленні зазначеної суперечності. Стан педагогічної освіти треба оцінювати, виходячи з факту існування тут двох складових.

Одна складова пов'язана з відносинами між нею та зовнішнім середовищем, а друга – з відносинами усередині самої системи педагогічної освіти.

Специфіка сучасного етапу розвитку світової спільноти полягає у тому, що криза освіти, яка набула планетарного масштабу, стала збудником соціального потрясіння сучасного світу. Головною формою, розбіжністю соціального й освітянського процесів є розрив між суспільними ідеалами, цілями, завданнями, принципами, нормами, з одного боку, і реальною дійсністю – з другого. Це явище можна визначити як протиріччя між новим і старим, прогресивним і консервативним.

У цьому контексті можна сказати навіть більше, оскільки єдність і боротьба особистості та суспільства або індивідуального та колективного виступає як головна суперечність соціального світу, що об'єктивно визначає характер та напрямки еволюції національної системи освіти та її педагогічної складової. Якщо в основі традиційного університету лежала ідея теоретичного та експериментального осягнення природи, у центрі якої – людина, то поява техносфери означала необхідність виникнення технічних університетів, предметом яких була людина і техносфера. Сьогодні назріла потреба появи університетів третього типу, предметом якого є людина в інформаційно-техногенному світі. Ця обставина веде до нового переструктурування системи вищої школи, пошуку принципово нової педагогічної теорії та практики.

При цьому не важливо, що все більше людських сил потребує сфера обслуговування. Важливо, що це за обслуговування. А воно є обслуговуванням насамперед *інформаційно – організаційної техніки*. Але ж це – техніка! Відтак, потреби модернізації освіти для «технократів» – ще одна важлива складова модернізації освіти.

Таким чином, проблеми модернізації педагогічної освіти як морфологічного, так і функціонального походження одночасно можна класифікувати в загально еволюційному процесі як співвідношення між старим та новим. Протиріччя типу “старе – нове” – це протиріччя поступального розвитку, протиріччя росту. Їх вирішення означає виникнення нових можливостей, нових стимулів та рушійних сил у галузі педагогічної освіти. Тому логічно, що саме вони складають основу аналізу при пошуку джерел подальшого розвитку педагогічної системи.

Узагальнюючи можна зазначити, що педагогічна концепція, що має бути розроблена науковцями і практиками освіти, і підтримана владними структурами, може відбутись шляхом інтеграції модернізаційних зусиль інтелектуальної еліти країни. Зважаючи на особливості інформаційної фази розвитку України, потреби модернізації науково – технічної бази виробництва тощо ця педагогічна концепція повинна забезпечити функціональну надійність як майбутніх спеціалістів інженерного й економічно – гуманітарного напрямку, так і фахівців – педагогів. Під функціональною надійністю ми розуміємо властивість функціональних систем людини забезпечувати його динамічну стійкість у виконанні професійного завдання протягом визначеного часу і з обумовленою якістю.

Джерела та література

1. Вища освіта України: Методологічні та соціально – виховні проблеми модернізації: Монографія / Під загальною редакцією Андрущенко В.П., Михальченка М.І., Кременя В.Г. – К.: ДЦССМ, Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 440 с.
2. Зязюн І.А. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу // Рідна школа, 2000. – № 8. – С. 20.
3. Зязюн І.А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – №1. – С.12 –13.
4. Кремень В.Г. Підготовка творчої індивідуальності як основне завдання освітньої системи XXI століття // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти: Матеріали Міжнародної наукової конференції 16 –17 травня 2000 року / За редакцією С.О. Сисоевої і О.Г. Романовського. – Харків: ХДПУ, 2000. – С. 3 –4.
5. Маркс К., Энгельс Ф. Соч. В 30 –ти т. – Т.13. – 2 –е изд. – М.: Госполитиздат, 1959. – 770 с.
6. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія / За ред. С.О. Сисоевої. – К.: ВПОЛ, 2001.
7. Постмодернизм. Энциклопедия. – Мн.: Интерпрессервис, Книжный Дом, 2001. – С. 475.